

Historieklubbens Polenresa 16-19.9.2025

Polen har kommit och gått på Europas karta och växlat i storlek. Landet har varit uppslukat av Ryssland, Preussen (Tyskland) och Österrike. Första världskriget ledde till att Polen återfick sin självständighet 1918. Under andra världskriget bröt staten samman och sex miljoner medborgare miste livet - hälften av dem var judar.

Resans första etapp tog oss till **Gdansk (ty. Danzig)** - en historisk hansastad, som var ett litet fiske- och handelssamhälle så tidigt som på 900-talet.

Under sen medeltid var staden en autonom, neutral och blomstrande fristat och återfick denna status efter första världskriget med egen konstitution, regering, parlament och valuta.

Polen hamnade efter andra världskriget i den sovjetiska intressesfären.

Gdansk utgjorde på 1970-talet skådeplats för antikommunistiska demonstrationer som ledde till kommunistledaren Wladislaw Gomulkas fall i december 1970.

Tio år senare i augusti 1980 uppstod den fria **fackföreningen Solidaritet** - den oavhängiga självförvaltande regimkritiska fackföreningen - under ledning av Lech Walesa. Bakgrunden till rörelsen SOLIDARITET var att en kvinnlig arbetare vid varvet ansökte om att byta arbetsuppgift p.g.a. medicinska skäl. Som svar fick hon ett brev på posten att hon är uppsagd. Hennes kolleger tyckte att hon blev oerhört orättvist behandlad och de inledde en strejk för att stöda hennes rättigheter.

En landsomfattande strejk spred sig blixtnabbt i hela Polen. I december 1981 försöker statsmakten med direktiv från Kreml slå tillbaka mot Solidaritetsrörelsen men rörelsen fortsatte idogt genom passivt motstånd. Rörelsen bidrog på ett betydande sätt till kommunismens fall i Östeuropa 1989. 1990 blev Lech Walesa Polens första demokratiskt valda president.

Under det följande decenniet splittrades demokrati-rörelsen och Polen styrdes av svaga regeringar. Så småningom blev ekonomin bättre - i synnerhet efter EU-inträdet 2004. Polen har varit NATO-medlem sedan 1999.

Besök till **Sopot** (ca. 40.000 invånare) med bl.a. Grand Hotel och en imponerande beach och kaj.

Besök till **Solidaritetsmuseet** (som öppnades 2014) och symboliserar Polens moderna förflutna och står som ett monument över kampen för frihet, demokrati och mänskliga rättigheter.

Bussresa till **Wolfsschanze (Varglyan) Hitlers högkvarter** i Ostpreussen i nordöstra Polen som från början byggdes för att vara ett kortvarigt huvudkvarter där Hitler uppehöll sig för det mesta (i 850 dagar) från juni 1941 till november 1944. Beslutet om byggnationen gjordes i augusti 1940 - Gierloz skogsområde utgjorde ett perfekt ställe eftersom det var glest befolkat och befann sig på ett strategiskt ställe. Där fanns redan från tidigare goda vägar och det var beläget relativt nära Berlin. Dessutom var det omgärdat av olika vattenområden och sjöar. På området fanns över 200 bunkrar med betongväggar av varierande tjocklek (som mest 10 meter) och ett flygfält. Hitler trodde att han skulle erövra Moskva förevintern 1942. 20 juli 1944 gjordes det mest spektakulära mordförsöket av alla 40 mordförsök som gjordes gentemot honom under åren 1933-1945.

Som aktörer fanns såväl privatpersoner som grupper, såväl Storbritanniens som Sovjetunionens underrättelsetjänster och Polens motståndsrörelse. I augusti 1944 började upproret i Warszawa som pågick i 63 dagar. När upproret kuvades dödades 200.000 personer och staden mer eller mindre förstörd och jämnades med marken. Tyskarna sprängde byggnaderna i Wolfsshanze när den sovjetiska armén närmade sig i november 1944.

	1939	1940	1941	1942	1943	1944	2012	2024
Estland								3,4
Finland							3	2,4
Israel							6,2	8,8
Japan	22	22	27	33	43	45		1,4
Italien	8	12	23	22	21		1,7	1,6
Polen							3,3	4,15
Sovjetunionen/Ryssland		17	28	61	61	53	4,4	7,1
Storbritannien							2,2	2,3
Tyskland	23	40	52	63	70			1,9
Ukraina							2,7	34,5
USA	1	2	11	32	43	45		3,4
Hela världen								2,4

Tabell som ställer kostnader för militär/krig i relation till bruttonationalprodukten i %. Dessa tal skall uppfattas närmast som riktgivande eftersom de baserar sig på olika källor (bl.a. de museer vi besökte) och olika sätt att beräkna.

Vi besökte **slottet Malbork** som är den största tegelbyggnaden i världen och är uppförd i gotisk stil. Den stod färdig 1406 och byggdes av Tyska orden och syftet var att stärka kontrollen över området och hette då Marienborg. Den utgjorde administrativt centrum för den Tyska ordens stormästare. Slottet utgjorde en militärborg och innefattade bl.a. kloster, en väldig festsal, mötesrum, kyrka, kapell, gravplatser under kapellet, bostadsutrymmen, stall, vapenförråd, kvarn, kök, sjukstuga, ålderdomshem o.s.v.

Borgen finns upptagen på listan för UNESCOs världsarv.

MAJOR NAZI CAMPS IN GREATER GERMANY, 1944

The Nazi camp system expanded rapidly after the beginning of World War II in September 1939, as forced labor became important in war production. Labor shortages in the German war economy became critical after German defeat in the battle of Stalingrad in 1942-1943. This led to the increased use of

Det sista etappmålet på vår resa var besöket på koncentrationslägret Stutthof som var beläget ca. 40 km öster om Gdansk och byggdes 1940-1941 av 200 fångar.

Det var ett av Nazi-Tysklands 15.000 koncentrationsläger vilka alla tillsammans som mest hade 750.000 fångar. Dessa läger existerade från 1933-1945. I början hade lägren en karaktär av ställen där man placerade obekväma personer (utan rättegång) med "fel politisk inriktning" - senare utvecklades lägren till direkta utrotningsläger. Till Stutthof anlände sammanlagt 110.000 fångar - 65.000 fångar lämnade aldrig lägret levande. Vår utmärkta guide som hade studerat svenska gav en gripande beskrivning om händelserna i lägret - hans mor hade som tonåring varit fånge på samma läger.

Efter vapenstilleståndet mellan Finland och Sovjetunionen 4.9.1944 blev en fiende till Tyskland "över en natt" vilket ledde bl.a. till **Lapin sota** från september 1944 till april 1945 och 56 finska fartyg i tyska hamnar beslagtogs och besättningarna (ca. 350 personer) arresterades och skickades till koncentrationsläger - många av dem just till Stutthof. Auschwitz - Birkenau hörde till de större lägren som under 5 års tid tog emot 1,1 miljoner judar och 150.000 polacker. Så gott som alla judar avlivades och ca. hälften av polackerna.